

Västanbladet

GöteborgsRegionens Släktforskare

Årgång 35

2018

Nr 2

Tre år kvar till en alldeles speciell
händelse, följ med oss i förberedelserna

Innehållsförteckning nr 2 2018

- 3 Vi möts
4 Ordförande har ordet
Lisbet Rodin
5 Nu har startskottet gått för 2021
6 Minnen från Björka
Hilma Clemensson
13 Ett par bilder från min
mors hushållsböcker
Per Clemensson
14 SwedGen för hjälp i emigrantforskningen
16 Brev från Erik XIV till sin far
18 Korsord i repris
20 Långströmska samlingen,
torsdagsgruppen och jag
Aina Nilson
21 Bokanmälan
Per Clemensson
22 Hundars rätt- inte mäns
Bengt Enqvist
24 Svenska Krigsfångar i Ryssland , del 3
Galina Sjebaldina
30 Kärlekstrassel i familjen Parment
Erland Ringborg
35 Boktips
36 Titlar och tilltal
Ingela Martenius
38 Landet runt
Gunilla Brolund
39 Några rader om resan till Kata gård
Kjell Croné

Västanbladet

Redaktionskommitté:

Per Clemensson, LarsOlof Lööf och
Johan Ahlén.

Västanbladet ingår i medlemsavgiften 250:-/
år och för familjemedlem 75:- och utkommer
ärligen med fyra nummer.
Ansvarig utgivare Per Liljeström

Tidningsmakare:

Christina Claeson
ch_claeson@hotmail.com
Tryckeri: Typografia, Göteborg

Omslagsbild : jubileumsutställningen 1923 som
visar Långa Gården, foto Anders Karnell. Bilden är
från Göteborgs Stadsmuseum

GöteborgsRegionens Släktforskare

MEDLEMSFÖRENING I SVERIGES SLÄKTFORSKARFÖRBUND

Styrelse

Ordf.	Lisbet Rodin 0701-70 84 30 Hults Sörgårdsväg 13A, 436 45 ASKIM lirodin@hotmail.com
Vice ordf.	LarsOlof Lööf 0705-22 24 91 Erik Dahlbergsg. 4, 411 26 GÖTEBORG larsolof.loof@gmail.com
Sekreterare	Gunilla Brolund 0705-50 14 62 Dahlströmsg. 30, 414 65 GÖTEBORG gunilla.brolund@gmail.com
Kassör	Eva von Brömsen 0733-10 06 06 Tomvägen 9, 438 34 LANDVETTER kassor.grs@gmail.com
Vice kassör	Ewert Arwidsson 0723-13 84 15 Eva Rodhes g. 10, 411 11 GÖTEBORG trewetrans@telia.com
Webmaster	Lars Nyqvist, 0767-71 64 56 Trollhättevägen 12, 442 49 KUNGÄLV webmaster.g.r.s@telia.com
Ledamot	Johan Ahlén, 0739-97 19 16 Dockeredsvägen 14, 424 91 OLOFSTORP johan@flygfotohistoria.se
Ledamot	Robert Berggren, 0703-55 00 99 de Geersgatan 16, 416 57 GÖTEBORG ordf.gbghembygd@gmail.com
Ledamot	Johan Larsson, 0734-379317 Lillekärr Norra 32, 425 34 HISINGS-KÄRRA johanlarsson.legacy@gmail.com
Suppl.	Jan Forslund 0346-222 45 Ljungby Prästgård 101 311 95 FALKENBERG janforslund@spray.se
Suppl.	Ingela Linderä, 0738-01 92 71 Ärenprisgatan 2A, 416 52 GÖTEBORG aliceingela@yahoo.se
Suppl.	Barbro Maijgren 0706-44 81 48 Mästarevägen 10, 305 72 STENINGE qpm@telia.com

Manusstopp för nr 3-2018
meddelas på hemsidan

Vi möts

Hållpunkter framöver

Under sommaren har GRS mestadels stängt. Vi erbjuder DNA-café och stöd med Min släkt vid oregelbundna tider som anslås på Hemsidan och i föreningens skyltfönster. Dessutom tillkommer några städtillfällen. Kan du ställa upp och hjälpa till med dammvippan någon gång under sommarstängningen så hör av dig till Lisbet Rodin*.

Göteborgs Kulturkalas 14-19 augusti.

GRS hjälper besökare komma igång med sin egen släktsaga. Mer information kommer på mejl till dig som har sådan och på kommunens webplatser. Du får gärna hjälpa till och bemanna stationerna. Kontakta Lisbet Rodin*.

GRS handleder nya släktforskare på Göteborgs Stadsbibliotek 12 onsdagar under hösten. Vill du vara med som handledare är du välkommen att anmäla intresse till Lisbet Rodin*.

Vi kommer att erbjuda Introduktion till släktforskning (ca tre timmar) gratis några gånger under hösten, främst för våra gäster på Stadsbiblioteket men även för övriga som är nyfikna. Datum presenteras i nästa nummer av Västanbladet.

Släktforskarhack blir det **28 oktober** på Stadsbiblioteket.

Datum för höstens föreläsningar presenteras i nästa nummer av Västanbladet.

Handskriftskurs, Emigrantforskning och Grundkurs i släktforskning startas vid tillräckligt antal deltagare. Intresseanmälan på hemsidan.

Läsecirklar kring olika handböcker i mån av intresse och tillgång till cirkelledare.

- Mailadress : Ordf.grsbg@gmail.com

Reservation för ändringar i programmet.

Ordförande har ordet

Kata gård, Hagachampagne, 2021

Det händer nånting hela tiden. Resan till Kata gård vid Varnhem blev lyckad, vädret var med oss och vi hade en mycket kunnig guide på plats, Maria Vretemark. Insikten att släktforskning och arkeologi visst hör ihop blev tydlig när Ulrika genom DNA-prov tagna på Katas man fann en släkting!

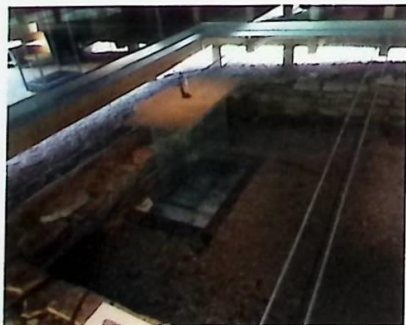
Hagachampagne blev ett nytt ord i förrådet när Kent Andersson tog oss med på en vandring i Haga. Om ni inte heller vet så är en ledtråd att det är brunt till färgen och såldes i formade glasflaskor och distribuerades på små lastbilar i gult och rött. Minns du de välsvavade CocaColaflaskorna?

Släktforskardagarna 2021 är i sin linda – du får gärna vara med på tåget. Men innan dess planerar vi Kulturkalaset ihop med Göteborg Hembygdsförbund liksom grovskissar på höstens evenemang. Preliminära datum på annan plats i denna skrift. Vi kommer att ha öppet lokalen enstaka dagar vilket annonseras på hemsidan. Vi kommer också att gå runt lite med dammvippan och du är hjärtligt välkommen att höra av dig om du känner att du vill hjälpa till.

Med önskan om en alldeles lagom sommar

Lisbet Rodin
Ordförande

Fundament och överdel från ett altare
Foto Kjell Croné

Ruiner från det gamla klostret
Foto Kjell Croné

Nu har startskottet gått för 2021

Första inledande mötet med fokus på planering inför Släktforskardagarna 2021 har nu hållits. Vi ser fram emot ett spännande arbete med mycket skratt och lustfyllda möten.

Vi har också deltagit i Göteborgs jubileums-kickoff inför 400-års firande, vi fick se och höra många intressanta presentationer indelade i olika temagrupper.

Några intressanta frågor som dykt upp:

Hur länge har din släkt varit Göteborgare?

Vilka i slakten passerade Göteborg för att leva i andra länder?

Känner vi till om våra släktingar i Amerika vill återse Sverige, perfekt tillfälle att komma i augusti 2021 och uppleva Sveriges släktforskardagar!

Har du någon släkting som var med på jubileumsutställningen 1923 och har skrivit ned eller har privata fotografier från detta?

När vi väl har organiserat oss kommer det mer information om vem som skall arbeta med vad. Naturligtvis behöver vi dig och dina kunskaper i stort som smått.

Du är en del av Göteborgs 400 års firande så häng med på resan mot 2021.

Vi planerar en informationsträff i slutet av september för att informera dig lite mer.

Vill du veta mer redan nu eller har idéer, kontakta:

Lisbet Rodin, 0701-708430. lirodin@hotmail.com

Nisse Forslund, 0725-435700, nisse.forslund@comhem.se

Minnen från Björka

Av Hilma Clemensson

Fortsättningen...

En gång när vi varit borta några dagar på en längre utflykt med häst och vagn hade Christian rest upp ett par vackra björkar som välkomsthälsning. Det var rörande, då var det just en sådan underbar kväll som jag aldrig glömmar. Hela sommaren, då vädret tillät det åt vi middag i trädgården, en gång då det var någon gäst råkade städerskan halka på trappsteget utanför köket, soppskålen med innehåll dunsade i marken och det blev ingen soppa till midagen. Även kaffet dracks i trädgården vid 3-tiden. Då hade just posten kommit och det var alltid den mest spännande stunden på dagen. till fars och mors födelsedagar var alltid trädgården särskilt väl i ordning med nyräfsade gångar. Mors födelsedag var nästan alltid vädret vackert så vi kunde oftast äta supén ute i parken med tända ljus på borden. Ofta var hela parken klädd med kulörta lyktor och en gång hade lantbrukseleverna gjort det särskilt festligt med fyrverkeri också. En annan gång hade de varit uppe hela natten och arbetat i största hemlighet, fastän far ju ändå hade hört det, men icke mor och när hon på morgonen såg ut i trädgården var där upprest en flaggstång med flaggan i topp. På stången var fäst en bukett förgätmigej och en lyckönskan jämte överlämnande av den fina gåvan. Även på fars födelsedag brukade vi ofta äta ute, det måtte ha varit varmare somrar då än nu. Jag minns en solig, varm 26 september, en söndag. Mor väntade naturligtvis många gäster och var beredd därpå, men när den ena fullpackade vagnen efter den andra körde in på gården och det aldrig tycktes bli slut blev ändå både far och mor litet betänksamma vid tanken på utspisningen. Farbror Sylvan sade: min käre Lars, hur skall ni kunna skaffa mat till alla och därmed ut-

tryckte han nog många's undran. Men mat fick de – kalkonstek räcker åt många – och roligt hade de, som jag ofta hörde efteråt. Dagen därpå räknades det ut att gästernas antal varit fullt hundratalet.

Den lilla ekskogen utanför gården var på våren full av vitsippor, de stod så tätt att man kunde tro det var ett snötäcke om ej den härliga doften varit; på höstarna var där gott om svamp, en gång plockade vi stensopp i 50-liters korgar, champinjoner fanns på stenbacken och sparsamt med kantareller i "nedersta skogen". I bokskogen var det rikligt med blåsippor, man visste precis var man skulle finna de först utslagna och man visste också var de vackraste "Herrans händer" växte och i hönskogen var härliga kabbelekor. Senare i tiden fanns det också en vacker ung granskog, "Småland", som far låtit plantera. Till fåliden gick man ej gärna ensam, ty där var ormar. Vägen dit gick förbi en gammal pilevall med stenrösen på båda sidor och där slog far ibland ihjäl ormungar när de låg och solade sig.

Gårdens ägor var ungefär 3 km i längd så nog fick far motion tillräckligt när han hade en del av arbetsstyrkan på ena hållet och en annan del på det motsatta. I Allerumskroken, där Duvestubbe gränsade till Björka, träffade far ibland sin gode

vän inspektor Callmer och då kunde de slå sig ner på gärdesgården och ha en liten trevlig pratstund.

När jag för några år sedan träffade dåvarande bankdirektör Callmer talade han just om det och tillade att far alltid var en sådan god granne. Med alla gran- nar och med byborna stod far för resten alltid på allra bästa fot, hjälpsam och tjänstaktig som han alltid var mot dem och hellre såg han genom fingrarna än han lät något gå till tvist, när han genomskådade något fuffens. Och kunde han ej skriva sitt namn på ett lån – sådana transaktioner förekom ej med byfolket – led han riktigt därav. Då han en gång omtalade för mig, att en person bett om hans borgen och jag på det kraftigaste avrådde därifrån, var det med av rörelse darrande stämma han per telefon meddelade avslag. Christian, som jag nämnt ett par gånger, var son till en skollärare, kom till oss som trädgårdsmästare, men skulle även skriva avlöningslistor, sköta avlöningarna samt utvägning av spannmål. Han kunde lite av varje och tyckte om att bli anlitad men olyckan var, att han var allt för svag för spritvaror. Både far och mor hade stort överseende med honom och han var hos oss i många år, men till slut blev det omöjligt, han fick flytta. Då han en gång gått onykter i flera dagar och äntligen nyktrat till ville han väl ursäkta sig, då hade far vänt honom ryggen och ej velat tala med honom. Det omtalade Christian, som det värsta som hade hänt honom och det var nog sant ty uppsträckning tog han alltid med ro, lovade bot och bättring och fortsatte på sitt gamla sätt. Sedan Christian flyttat ordnade mor själv med trädgården men efter mors död tyckte far att vi behövde någon för det arbetet. Christian hade då i flera år varit på dövstumskolan i Lund, men kom då tillbaka till oss och tog fast på sina gamla göromål, men inte har han blivit bättre i fråga om nykterhet. Jag gjorde en gång en

överenskommelse med honom. Han skulle låta bli att själv köpa brännvin så skulle han få en ordentligt stor sup till både frukost och till eftermiddagskaffe, men märker jag att Christian fuskar, sade jag, så blir det slut därmed och det dröjde naturligtvis ej länge förr än jag såg hand egen flaska försvinna under bordet när jag kom ut i köket. Han blev mer och mer förfallen, men var så tjänstaktig, ärlig och tillgiven så han fick ändå stanna kvar, gammal och skröplig, som han också var då. Som bevis på hans hjälpsamhet skall jag berätta följande: det hände en kväll att vi ej kunde få upp en stor flock "ällingar" ur "korrnan" och låta dem vara ute på natten vågade vi ej för räv och andra faror, varje gång vi fått dem nära kanten och trodde att nu skulle de väl komma upp smet de i stället in under trädrötterna, vi var nästan modlösa. Då kom Christian förbi, insåg situationen och erbjöd sig att simma efter dem. Sagt och gjort. Han kastade av sig kläderna – en del – och sam ut i det rysliga, bruna vattnet och på en kort stund hade vi alla småttingarna inne. Det skulle ingen annan varken kunnat eller velat göra. Sedan gick han till en annan mangelgrav och fick ett välbehövt renare bad. En gång under sin första sejour hemma råkade Christian illa ut. Vi hade då många sorters fjäderfå, vanliga höns, pärlhöns, ankor, gäss, kalkoner, som var så ytterst ömtåliga, allt de skulle första dagarna av sitt liv utfordras med hackad gräslök och ägg sedan först ett pepparkorn tvingats i dem och så, ståtligast av hela sällskapet, ett par påfåglar. Herr påfågel var praktfull när han slog upp sin färgprunkande stjärt och stolt kråmade sig spatserade av och an. Han brukade ibland sitta uppe på loglängans ryggning och gala och om vinden då var sydlig sades det, att det hördes helt ner i Allerumskroken och att folk då visste att det blev oväder. Honan var enfärgad, brunaktig. Under fällningstiden togs väl

vara på hanens vackra fjädrar, som så tappades och minns, att mormor hade flera sådana som bokmärken i sin stora svarta, storstilade psalmbok, som efter hennes död hade sin plats på en hörnhylla i sängkammaren jämte Hagbergs predikningar. Ja, nu kom jag långt bort ifrån Christian. Han hatade emellertid både höns och påfåglar då det ju kunde hända att de någon gång kom in i trädgården och "sprätte". Så gjorde påfågeln och det blev hans död. Christian kastade en sten efter honom och den råkade olyckligtvis slå av ena benet och då fanns ju ingen annan råd än att avliva honom och så fick hans fru dela samma öde. Och i stekgrytan fick de också följas åt. När Christian efter några år blev allvarligt sjuk var där ju ingenting att göra, sade doktorn, maskineriet var utslitet. Det var på våren, vi skulle sätta ärter och jag var inne och talade med honom om hur det skulle göras och lovade komma igen om en timme. Det gjorde jag också, men fann då vår gamle Christian liggande på golvet – död. Han hade försökt taga kläder på sig just då slutet kom.

Den förste kusk jag minns hette Carl Peter; han brukade ofta sätta mig upp på en av sina hästar och gå litet runt gården. Sedan hade vi ju många andra och slutligen Sven Nilsson. Han körde på alla våra utfärder och var nog så intresserad av långturer, t.ex. när vi var uppe i Ljungby i Småland och färjades över Bolmen, vidare längs Lagan till Halmstad och därifrån stora landsvägen hem. Han kände alla hästar på hela trakten och kunde taga reda på och gå vilka ärenden som helst. Det hände ibland att han slum-rade till på kuskbocken om det var på natten, en gång körde han förbi allén så far ropade åt honom: var skall du hän, Sven, men han fann sig ögonblickligen och svarade: jag tänkte köra

den andra vägen. – Far gav honom en präktig färskinnspåls, vilket nog kunde behövas kalla vinternätter, den tog han emellertid ej bättre hand om än att den blev stulen men då var Sven ganska spak. Han hörde till de sex eller sju av våra tjänare, som fick patriotiska sällskapets medalj för lång och trogen tjänst. Vi hade middag för dem och de andra arbetarna. Prästen delade ut medaljerna. Vid det tillfället var det ännu en, som far gärna velat medaljera, men den orolige mannen hade flera gånger flyttat ifrån Björka och sedan efter något år kommit tillbaka och det skulle vara sammanhängande tjänsteår för rättighet att få medalj. Han blev emellertid så förnärmad så varken han eller hans "kvinna" kom till middagen. Fritjof var i många år vår "huggedräng". Han var otroligt mekaniskt begåvad, reparerade lokomobilerna som en fackman men kunde också, om mekaniskt arbete fattades, slå sand i lag-ren – så heter det visst – för att få nytt arbete. Saknades det något för arbetet stängde han huggeboden och travade utan vidare till Helsingborg för att skaffa vad han behövde. Tyvärr var också han begi-ven på starka drycker och då han druckit för mycket blev han bråkig och råkade i delo med både polis och andra hur godmodig han än var eljest. En gång dömdes han till böter, som skulle avtjänas på fängelset i Landskrona. När fjärdingsmannen kom i full tjänsteutrustning för att hämta honom dit tyckte han det var genant att resa i sådant sällskap så han lovade resa dit och inställa sig ordentligt om han fick fara ensam. Det fick han och svek ej förtroendet. När han kom tillbaka tyckte han det var ett riktigt bra semester-ställe. Han och jag hade ibland samtal på tu man hand om religionsfrågor, han funderade mycket över sådana saker och ville gärna veta vad jag trodde om ett

och annat. Gamla Anna måste jag också nämna. Hon hade tjänat hemma under mors tid, gifte sig med en gammal änklings och kom tillbaka som stall-drängsfru. Hon hjälpte till när det behövdes med grovsysslor, eldade bakugnen, diskade mjölkkanorna m.m. Tvär och vresig var hon, men rolig också, t.ex. när vi lagade korv – hon drog köttkvarnen och jag fyllde i fjälsterna. Så tittade hon föraktfullt på mina händer och kommenterade: koss, såna fluevingar hon har till nävar. En annan gång, då jag varit förargad på någon och vi talade om det efteråt sade hon: de e dåligt järn som där inte e litta stål i, så den gången var det ju nästan en komplimang. Ola Jönsson hade kommit med far från Höghult och var fördräng i många år. När han blev för gammal till det skaffade far honom ett torp, som far till största delen skötte åt honom. Det hade förut tillhört den kända Björkaskvinnan, en läkegumma som behandlade lindrigare benbrott och vrickningar. Ola lät övertala sig att avstå torpet och så blev det ganska besvärligt för honom när hustrun dog. Han fick då komma tillbaka till gården som stall-dräng. Slutligen blev även det omöjligt och han kom in på ålderdomshemmet. En dag skulle han gå och hälsa på Gustava, sin gifta dotter, som flera år tjänat hemma, han tog fel på vägen, orkade väl ej klara sig i snön och halkan och när han saknades och blev eftersökt fanns han död ej långt från Gustavas hem. Lars Bengtsson var också en torpare. På jularna blev jag alltid bjuden till dem för att se deras lilla fina julgran, som stod i "kammaren" och smaka på julkakorna. Där var så julfint och stilla och stor trevnad. Selma, dottern, var några år äldre än jag och den ena pojken, Otto, tyckte jag mycket bra om. Bernhard däremot kunde jag ej

med. Det blev han, som fick torpet efter sin far, han blev slaktare. Från Lars Bengts smet man in till farmor och blev omklappad. Den lilla rara gumman kom ju ofta hem-gående gångstigen genom skogen och det var visst ofta jag höll på att välta omkull henne när jag flög henne om halsen.

Släktingar och grannar på Björka

Faster Elna var en liten sirlig människa med små fina drag, halv långt lockigt hår med nät omkring och inte vidare tillgänglig. Hon var läsare och såg med ogillande på sin världsliga släkt. Hon ådrog sig lungsot genom att utan ringaste försiktighet vårda en lungsjuk lärarinna – var det guds vilja att hon skulle leva blev hon ej smittad – och efter farmors död bodde hon kvar i lägenheten till sin egen bortgång. Faster Anna var lång och smal med mörkt hår, mörka blå vackra ögon och regelbundna drag. hon och hennes familj var grannar till Ryssbo och vi hälsade ofta på dem. Maken såg man aldrig mycket till men Otto och Hilma skulle alltid visa vilka framsteg de gjort i läsning och skrivning. Faster var sträng mot sina barn och nog blev de uppfostrade i tukt och Herrans förmaning.

Faster Hanna hade vi ej någon berättelse med, hon bodde i S. Rörum och levde i mycket små omständigheter. Från senare år, när hon var änka och bodde hos en gift dotter minns jag att hon var lik faster Elna till utseendet, samma värdighet över henne också men av världsliga ting var hon mycket mer intresserad än systemen. Farbror Klemmed hörde till dem, som under senare år gästade oss veckovis. Han var alltid snäll och tjänstaktig; om jularna kunde han sitta och spela "lille hund" med pojkarna timvis, lika intresserad därav som de och de tyckte om att tramsa med varandra. Far däremot förstod sig ej på sådant utan blev ibland irriterad

när farbror vände allt i skämt. Farbror var allt annat än vederhäftig i sina uppgifter och han hade nog givit far skuld för en del saker som ledde till tråkigheter. När vi sista gången besökte honom på Svedberga, där han låg sjuk bad han far om förlåtelse för de ledsamheter han ställt till.

Mormor bodde nästan in på gården, men till henne var det ej så roligt att gå, då hon suckade och förmanade alltid och när man är barn och ej förstår orsaken tycker man det är bara tråkigt. Dessutom var hon sjuklig och låg ofta på lasarettet längre eller kortare perioder. Då hon en gång väntades hem därifrån blev det städat och eldat i hennes lägenhet men då hon ej kom var det två av jungfruarna som gick dit ner och lade sig på kvällen för att se till elden, som de sagt. Följande morgon blev det en förfärlig uppståndelse då de ej kom till mjölkningen utan vid undersökning befanns ligga där nere – döda av kolosförgiftning. De hade proppat ugnen full med koks och ställt spjället halvöppet; i det tunga dimmiga vädret hade röken ej kunnat tränga ut och så blev följden så olycklig.

Moster Elna var också en av stamgästerna. Hon var ej precis efterlängtd så vi brukade se på hennes bagage och beräkna hur länge hon tänkte stanna. Hon kunde vara både förarglig och svår

att göra till lags och ville gärna lägga sig i allting. När hon t.ex. kom efter fars död och ville förmå mig att endast bjuda på vin och konfekt på begravningen – ”du vet ju ej hur många som kommer” – då blev det strax scener, så mycket kännbarare för mig som det var just då och jag nog fick medge att hon hade rätt. Men, som jag sade henne, jag hade en gång lovat far att det skulle bli middag och det ämnade jag stå fast vid. Och lyckligtvis klarades den saken fint. Vi dukade sittande bord till 100 personer och det visade sig vara tillräckligt utom att två kuvert fick sättas till senare. Moster var ju en duktig och erfaren husmor och hon gav mig många goda råd, hennes kärvhet satte skräck i många men ej vidare i mig, så på det hela taget gick det bra med besöken hemma. En gång vid ett besök blev hon sjuk, fick ont i halsen och föreföll febrig. Läkare ville hon ej ha, men jag lyckades lirka med henne så jag fick taga ett slemprov, som genast sändes till staden. Det visade sig vara difteri. Vi skulle just då ha medaljutdelning, alla var bjudna och alla förberedelser gjorda, så även för den skull var det ju mycket tråkigt. Moster sade: ”ja, där fick du för du var så nitisk, jag kunde fått vara i fred så hade det snart gått över”. Men så ofta som vi varit utsatta för difteri aktade jag mig noga för sådan vårdslöshet. Emellertid bestämde läkarna, att om moster genast kunde forslas i täckvagn till epidemistugan i Höganäs, där hon bodde då, och vi lovade iakttaga alla försiktighetsmått, så kunde vi ändå få fira medaljeringen som vi tänkt. Allt gick också lyckligt. Men många gånger efteråt fick jag höra att moster blev skickad i väg på natten liksom Dreyfus till Djävulsön. Och de sex veckor hon fick tillbringa på sin Djävulsö var nog inte humöret det bästa.

Mors gamla moster Anna var en av de kuriösa människor som brukade komma hem i min barndom och långt senare. Hon var änka, såg dåligt och hade en gammal piga som tjänstgjorde som kusk. Ende sonen hade rest till det stora landet i väster där allting ansågs vara så härligt. Den gamla strävade och stod i för att kunna behålla stället tills den älskade Nils Peter en gång kunde komma tillbaka och övertaga det. Det gick ofta dåligt för henne och det var då hon kom och bad om hjälp med en växel eller dylikt för "Klämmesen e så dokti, han sir aldrig nej", konstaterade hon. Det var blev besvärligt även då, fastän på annat sätt, för gamla moster. Irländskan lärde hon sig snart förstå, men det var kostligt höra henne på en blandning av bredaste bygdemål och förvrängd engelska tala med svärdottern. "Hinga träck"=hennes koffert eller "hinga ankerköff"=hennes lommedug=näsdud är ett par av de uttryck jag kommer ihåg. Och så var det en gammal morbror till mor som också kom ibland. Han behövde visst ingen hjälp, var en rik och myndig nämndeman, snål och "om sig". Han var en liten nästan fyrkantig gubbe med guldringar i öronen, den ende karl jag någonsin sett så skrudad. Hans gamla mor, över 90 år, bodde hos honom i det stora, fina, nybyggda boningshuset men hon fick bo i ett källarum hur stort utrymmet än var. Av grannarna i byn minns jag särskilt den lille möllaren med de pigga, illmariga ögonen, rapp som en vessla, pratsam och inställsam. Han tullade det bästa han förmådde av målden och ovetth hjälpte föga. Jöns Andersson, "sa ja", brukade låna redskap, ofta utan att fråga, som han aldrig skickade tillbaka förr än han krävdes på dem. En gång saknades en järntrumla. Ingen kunde begripa vart

den tagit vägen förr än någon omtalade att en sådan setts i "Bögat", Jöns Anderssons lilla skogsdunge och där återfanns den också, den hade "lånats" en kväll då den stod på åkern. Han hade gott huvud och talade med lätthet särskilt om han fått några supar. På en lantbruksklubb hemma berättades det att han ej kunde stå utan att hålla sig i en stol men talade redigt och klart i den fråga som behandlades. En tid brukade han göra sig något ärende hem vid ½ 9-tiden på morgonen, då hände det ofta att far tog honom med in till frukost och det var ju hans avsikt, ty då fick han en efterlängtd sup och då glaset en gång stod fullt framför honom såg han kärvänligt på det och yttrade: "koss, om en ändå kunde se dobbelt". Men dubbelt blev det nog icke." Förr sades det alltid att lantbrukarna var snåla om sina hästar men det har aldrig varit förhållandet med far. Många somrar körde vi varje dag till Pälssjö för att bada. Då stämdes det ofta möte med Alexandersson på Pälssjö gård och efter badet dracks kaffe och saft och vatten uppe i backarna, som då var obebyggda, lummiga och trivsamma med den härliga utsikten över sundet. När det på vintrarna kommit litet snö bjöds vi ofta ut på slädturer som oftast gick igenom Kropp och Vasatorps skogar, vilka kunde vara så vackert rimfrostklädda. När Carl var hemma hände det att han spände en häst för en hel rad hopbundna kälkar, en för varje deltagare i åkturen och så bar det i väg, icke utan risk för den som åkte på sista kälken. Och på somrarna körde vi ofta ut på heldagsturer till Kullaberg, Rössjöholm och eftermiddagsturer till Kulla- eller Vrams-Gunnarstorp eller på annat håll. Flerdagsresan över Bolmen har jag visst nämnt förut.

Ett vinternöje, som vi alla satte värde på var snurran på "Korran". När frosten var ihållande slogs en påle genom isen och fick frysa fast; på den fästes en lång vridbar stång vid vilkens yttersta ände en kälke surrades fast. Där satt den åkande och stången fördes runt av någon som gick inne vid pålen. Det blev en svindlande fart och man måste hålla sig väl fast om man ej skulle slungas av och hamna bland stenar och trädrötter vid kanten. Lyckligtvis hände aldrig någon olycka.

Avslutning

När far dog hade vi 1½ år kvar av arrendetiden och så länge måste jag således stanna i det gamla hemmet och taga vård om allt. Det var en förfärlig tid, svår på alla sätt, där jag gick ensam bland alla tjänarna och egentligen ej kunde lita på någon. Ingen hade jag att rådgöra med utan främmande människor och vad brydde de sig om mitt, vårt bästa fastän jag var dum nog att tro det i början. Carl erbjöd sig att komma hem från Amerika och hjälpa mig, men jag var rädd att förstöra hans framtid där ute. Han hade en utmärkt plats då och det var väl ej säkert att han kunde få den tillbaka om han återvände, så jag avböjde hans erbjudande men sista halvåret var Tyra snäll nog att taga tjänstledighet och komma hem och det var ju alltid en god hjälp. I början av mars 1912 hade vi auktion i tre dagar.

Allt, allt plockades fram till allmänt beskådande och kritiserande. Djur och yttre inventarier rörde mig ej så mycket, men att lämna ut det inre boet, sak efter sak, det var mer upp-rivande än någon kan föreställa sig. Efter auktionen måste Tyra och jag gå i de öde och tomma rummen ännu några dagar, men då var vi så trötta och "slut" att vi blott önskade det vore den 14:de så vi kunde resa.

Den dagen kom ju och hur jag än på slutet längtat efter den kändes det ändå som om hjärtat skulle slitas ur mitt bröst när jag satte mig i vagnen och åkte bort för alltid. Under årens lopp har jag åtskilliga gånger åkt igenom eller förbi Björka gård. De första gångerna sved det nog i hjärterötterna att återse det ställe, som en gång varit mitt hem, men tiden har utövat sin läkande verkan; nu är jag ganska oberörd och därtill bidrager i hög grad de förändringar jag dels själv sett, dels hört omtalas. Alla människor på den trakten är också främmande för mig nu. Det enda som binder mig är våra gravar på Kropps kyrkogård, där jag också själv hoppas på att få en plats. Och måtte den tiden ej vara allt för långt avlägsen!

Stallet

Hilma Clemensson 1871-1963

SwedGen

för hjälp i emigrantforskningen

Intresset för emigrantforskning är fortfarande stort både i Sverige och i Amerika, och inget tyder på avmattning men det är inte alltid lätt att hitta rätt bland källorna. Efterfrågan på utbildning och forskarhjälp är mest påtaglig bland svenskamerikana, som vill hitta de förlorade länkarna till slakten i Sverige. Där

BENEDICT	NAME	DATE
+	Hector Balthus	1875
x	Edmond Mealy	1875
+	John Alfred	1875
+	John Alfred	1875
+	John Alfred	1875
+	John Alfred	1875

Medlemslängd från Sharon Lutheran Church i Bessemer, Michigan

har SwedGen påtagit sig en roll. Det började 2002 och 2005 med Sveriges släktforskarförbunds SwedGenTour-resor till USA, för att skapa kontakter med svenskamerikana. När det konceptet lades ner var vi några som tog upp tråden och startade den lilla föreningen SwedGen. Sedan 2007 har Olof Cronberg, Charlotte Börjesson, Anneli Andersson och undertecknad Anna-Lena Hultman, rest på turnéer till orter i USA där många svenskar bosatt sig. Vi reser till släktforskarorganisationer, föreningar, kyrkor och arkiv "over there", för det mesta två gånger per år. Vi finansierar vår re-

sor själva men ibland lyckas vi hitta sponsorer. Våra besök har fokus på att lära ut svensk släktforskning till amerikanerna. Vi föreläser om svenska kyrkböcker, ofta tillsammans med Arkiv Digital's USA-representant, om andra svenska online-resurser, CD-skivor, mantalslängder, lantmäteriets kartskatt och svensk emigrationshistoria mm. Vid dessa tillfällen erbjuds deltagarna även personlig forskarhjälp, vi kallar det One-on-one, där den som vill ha hjälp med något forskningsproblem kan boka 30 minuter med en av oss. Vårt mål är att visa på en väg till fortsatt egen forskning.

Mellan föreläsningdagarna reser vi runt och digitalfotograferar i kyrkor, domstolar, arkiv och på kyrkogårdar. Det vi helst vill få tillgång till är de "svenska" församlingarnas kyrkböcker, något som är mycket angeläget eftersom de gamla böckerna på många platser håller på att förstöras av fukt, damm och mögel. I takt med att församlingarna tappar kunskapen om det svenska ursprunget, försvinner också intresset av att bevara böcker man inte kan läsa. De svenskamerikanska kyrkornas arkiv har mikrofilmats på 1970-80-talen av Svenska Emigrantinstitutet, men mikrofilmernas tid är förbi och tillgängligheten för släktforskarna har nästan helt stängts. Detta är orsaken till att SwedGen lägger så mycket arbete på nyfotografering. Nu har även Arkiv Digital upptäckt det fantastiska

materialet och startat fotografering i svenskbygderna, men det ena förtar inte det andra. SwedGen får många gånger tillgång till annat och senare material och vi kan också erbjuda forskarhjälp i materialet.

De tusentals kyrkoarkiv som finns ligger ofta kvar ute i kyrkorna. Eftersom dessa kyrkor ofta hade svenska präster som förde med sig traditionen från svensk folkbokföring, har man fört medlemslängder som ser ut som svenska husförhörlängder, födelse- vigsel- och dödböcker, antagna och utgångna medlemmar, protokoll och kassaböcker, allt på svenska. Medlemslängderna är en för USA unik källa för släktforskning, eftersom där finns exakta födelseuppgifter och födelseorter, uppgifter om flyttningar, barn som fötts i USA och även namnändringar som skett i USA. Dessa fantastiska arkiv är ofta okända för svenskamerikanerna. Det händer inte sällan att vi träffar personer som i många år sökt sitt släktursprung i Sverige, utan att veta att lösningen finns i undanstoppade böcker i deras egen kyrka.

De digitala bilderna som SwedGen hämtar hem till Sverige kommer inte att läggas ut online, men finns tillgängliga hos forskarstugan Konkordiahuset i Hössna och på Melleruds museum i Dalsland efter tidsbeställning. Ett arbete har påbörjats med att indexera bilderna, så att det blir möjligt att söka namn och orter online.

Besök gärna vår hemsida på www.swedgen.se Där finns listor på vad vi fotograferat och kontaktuppgifter.

Foto Pixbay

SwedGen: Olof Cronberg, Charlotte Börjesson, Anna-Lena Hultman och Anneli Andersson

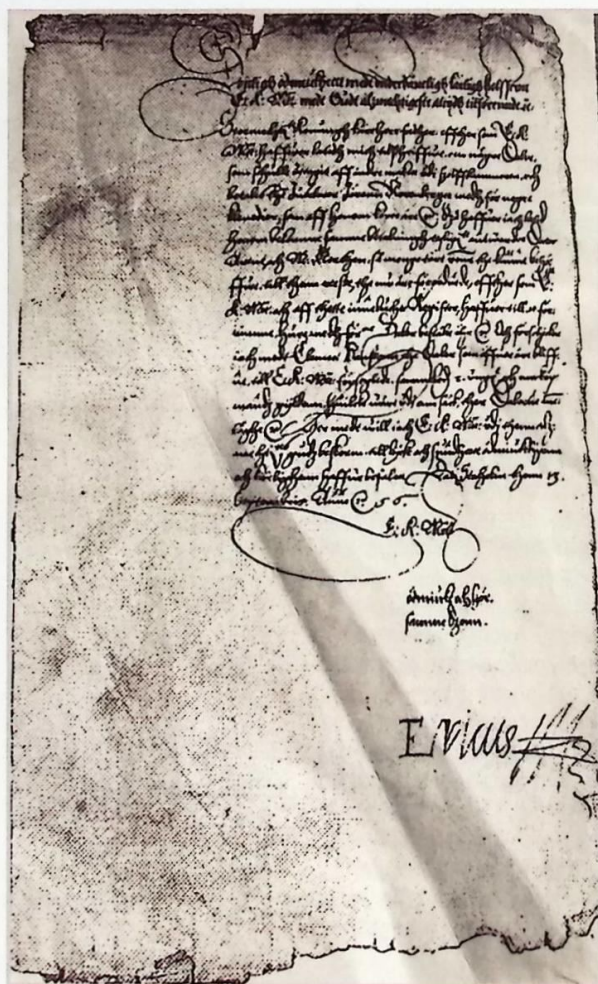

Medlemslängd från Bethel Lutheran Church i Houtzdale, Pennsylvania

Text: Swedgen

Brev från Erik XIV till sin far

Sveriges äldsta bevarade privatbrev skrevs 1556. Avsändare var Erik, sedermera XIV och han skrev till sin fader Gustaf Vasa. Brevet såldes för några år sedan för 111.600 kronor. Med gemensamma krafter har renskriften gjorts av Barbro Majjgren, Bengt Sjögren och Per Clemensson. Hjälp oss att rätta eventuella felaktigheter!

Sonnlich ödmiukheett medt underdäneligh kärlich helsenn|
Er. K. M^{tt} medt Gudt alzmechtigeste altijdh tilförende tt[etc]:

1. Stormechti.^{tt} Konungh Käre Herr Fadher effther som E. K:
2. M^{tt} haffwer latedh mich tilskriffve om någre Daler.
3. som schulle uttagit aff indre makett udi szölffkammeren. och
4. betalis thtt Jubelerer Jörann Norenberger medh för nogre
5. Klenodier, som aff honom köpte äre C^r, Szå haffuer iach lated
6. honom bekomme samme betalningh teslig.^{tt} anntwarde Doctor
7. Arent, och M. Morthen, så monge täre wonne the kunne behö-
8. ffue. till thenn resse, the nw äre förordwde, effther som Er^{tt}:
9. K: M^{tt} och aff thette inneluchte Register, haffuer till tt för-
10. nimme, hure medh för^{tt} Daler beslåkt ähr C^r Och förschickie
11. iach medt Clemett Hanssonn the Daler som öffuer äre bliff-
12. nne. till E. K: M^{tt} förfoglede. Sammeled t wg. och enn köp-
13. mands gyldenn huilcke wäre uti enn säck, ther Dalerne inne:
14. läghe C^r Ther medt will iach E: K: M^{tt} udi thenn alz-
15. mecht^{tes} gudz beskerm all lycke och sundhett ödmiukt tjena
16. och kärlichenn haffve bejakett Dat Stocholm thenn 13.
17. Septembris Anno C[hristi]. 56.

E: K: M^{tt}s

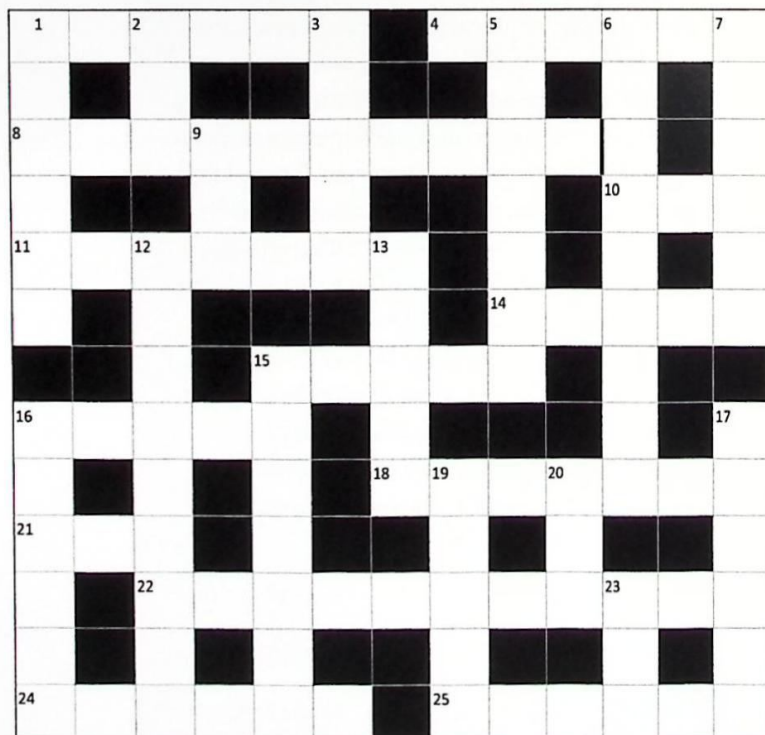
ödmiuke och hör-

samme Szonn.

FISK i FOCUS AB
 Måndag 9 - 18 Tis - Ons 7 - 19
 Tors - Fre 7 - 20 Lördag 7 - 18
 Söndag 12 - 18
 031-703 05 25 0709-42 33 01
fiskifocus.se

Korsordet nu med alla uppgifter

Den välrotade blomsteraffären i Vasastan frösåddes redan 1912.
Med gröna fingrar & spirande inspiration hittar ni hos oss.
Välkommen till oss på hörnet av Aschebergsgatan & Engelbrektsgatan.
Instagram: la_fleuriste eller www.lafleuriste.se
Tel. 031-711 20 82

La Fleuriste

ART FLORAL DEPUIS 1912

Vågrätt

- 1 Församling som Ösan passerar (6)
- 4 Ibland med laga (6)
- 8 Släktforskare (10)
- 10 Ligger till grund för decimalsystemet (3)
- 11 Betalade (7)
- 14 Onda (5)
- 15 Mölla (5)
- 16 I mycket stort antal (5)
- 18 Styrka som kom från ovan (förr i tiden) (7)
- 21 Till nytta för fastställande av släktskap (3)
- 22 De får man vara rädd om (11)
- 24 Bli kvar (6)
- 25 Jordbruks- (6)

Korsordsmakare Margaretha Åquist och
Gunnar Netterfors

(vi ber om ursäkt för de missade raderna i
förra nr)

Lodrätt

- 1 Kantar färden (6)
- 2 Kex som brott (3)
- 5 Beväringen (7)
- 3 Botgöring för begångna synder (5)
- 6 De tillhör tjocka slakten (9)
- 7 Förknippas med tjuren (6)
- 9 Tidsepok (3)
- 12 De är ingifta män (5)
- 13 Träsk (5)
- 15 Den drabbade oss hårt 1834 (7)
- 16 Behöver batteri (6)
- 17 Ge ord åt (6)
- 19 Föreana (5)
- 20 Gata i Paris (3)
- 23 Torka (3)

Vi återkommer med rätt svar i nr 3 av Västanbladet

Långströmska samlingen, torsdagsgruppen och jag

Början på Landsarkivets äventyr med den Långströmska samlingen skedde på 1950-talet då en av Göteborgs mest kända släktforskare Tullinspektören Erland Långström, ordförande i föreningen till Göteborgs stad donerade sin klippssamling från 1800-talet och framåt. Den samlades i hans hem tillsammans med hans barn och samlades i form av klipp i wellpappkartonger och hela tidningar. Av staden överlämnades samlingen till Landsarkivet, som sedermera under min ledning lät fortsätta klippningen och sortera den på begynnelsebokstav. Den person som genomförde stora delar av detta arbete var fröken Tilly. På 1970-talet överlämnades arbetet delvis till våra arkivarbetare och klistrades upp på A4 efter begynnelsebokstäver för att så småningom scannas. Vi hade vid denna tid ingen dator och det största klistringsarbetet genomfördes på Torsdagsgruppen i vår förening. Det har gått årtal av arbete och närmar sig nu slutet på detta omfattande arbete. Samlingen omfattar 1800-tal 1970-tal och avsikten är att samlingen ska scannas och göras sökbar. Dessutom finns på Landsarkivet en av Långström pärmda tidiga klipp i form av antavlor. Äntligen har jag fått en medlem av Torsdagsgruppen Aina Nilson att skriva sina memoarer som kommer nedan.

Per Clemensson

En varm sommardag för 25–30 år sedan, blev jag uppringd av en bekant. Han frågade om jag ville åka med till Borås för att besöka en släktforsarmässa. Jag tackade JA. Blev hämtad. Väl i bilen ångrade jag mig nästan för det var en extremt varm dag. Inne på släktmässan var det mycket folk och nästan omöjligt att andas. Jag gick runt lite planlöst. Hela utflykten kändes meningslös och hade nog inte satt något spår i mitt minne om jag inte hade stött på ett bord där det satt en kvinna med en mängd gamla tidningsklipp. Framför henne fanns en hel balja med klipp. Jag rev runt i baljan. Fick upp notiser om herrar som fyllt 50 år, Kvinnor som fått diplom för bra mjölk mm. Jag kunde inte låta bli att plocka och läsa. Damen som såg mitt intresse frågade om jag skulle vilja vara med och sortera och klistra. "Nej, nej" sa jag. "Det klarar jag inte". Men hon ville ändå ha namn och nummer för fortsatt kontakt. Någon månad senare blev jag uppringd och så började jag i Torsdagsgruppen. Den bestod då av Karin Block, Sonja Rindby och Torborg Vendeltun. Vi var två nya medarbetare som började denna dag. Den andra var Karin Gustavsson, Hon hade också blivit intresserad på Boråsmässan. Vi fem fann att vi hade glädje av varandra och trivdes tillsammans. Sedan har jag fortsatt att ägna mina torsdagar åt gamla

klipp. Hur många ark och klister-tuber som gått åt under dessa år vågar jag inte ens gissa. Men det är MÅNGA. Inte heller har jag några anteckningar om vilka bokstäver som behandlats. Vi har fått papplådorna från Arkivet utan någon slags ordning. De har alltid varit grovsorterade på EN efternamnsbokstav. Såsom K, S, D eller någon annan. Vi sorterar klippen utifrån efternamn, förnamn och datum.

Ibland kan man hitta en hel familjesaga. Det kanske börjar med en födelseannons. Karl Andersson föds. Hans föräldrars namn står i annonsen liksom dag och år. 25 år senare finns hans förlovningsannons och strax därefter en liten notis om bröllopet. Sedan kan det komma några barn. Kanske också en annons med stort svart kors. Ett sådant drama är det fint att kunna klistra på samma ark. Var och en gör förstås sitt bästa för att få in alla annonser i rätt ordning. MEN säkert har, åtminstone jag, rört ihop det lite ibland. Kanske har en Kurt kommit in på en sida med Karlar. Jag blev lite lugnad när jag fick veta att framtida användare kan söka på NAMN. Samlingen blir namnindexerad. Framtida användare, ja. Alla vi som kämpat i så många år har en förhoppning om att detta verkligen blir SCANNAT och till glädje och nytta för släktforskare. I våra dystra stunder har vi i fantasin sett hur alla boxar med sorterat material har slängts i en container. Men så dystra får man ju inte vara.

Idag består Torsdagsgruppen av Majvor Bergström, Karin Gustavsson, Yvonne Håkanstam, Aina Nilson, Aina Olausson, Sonja Rindby, Gunnilla Brolund och Torborg Vendeltun.

Aina Nilson

Bokanmälan

DOKTOR DUBB DIKTERAR

av Louise Lönnroth

Omsorg om fattiga barn i Göteborg 1800-1850. Nyligen utkom en strålande vacker bok enligt ovan. Jag har inte hunnit läsa den än, men är innehålllet lika med utseendet, återkommer med längre anmälan. Då den handlar om min släkt och Göteborg så är den av stort intresse. Den finns att inhandla på Landsarkivet, vars anda vilar över dess tillkomst (499 sid, personregister och illustrationer).

Hundars rätt – men inte mäns

Man har avskaffat de så kallade "Förargelsens hus" (urinoarer, pissoarer) som det fanns förr ganska många av i våra städer. I stället bötffälls man dem som inte kan hålla sig. Enligt tidningen Metro bötffälldes förra året 900 personer för att de urinerat på otillåten plats. Tillsammans tvingades de betala en halv miljon kronor för att de inte kunnat hitta någon offentlig toalett. Att urinera är ett naturligt behov som vi tolererar att hundar ger efter för, men inte människor. Enligt en informationsbroschyr inom sjukvården besväras varannan man över femtio år av godartade behov på otillåten prostataförstoring. Den tvingar honom att kasta vatten väldigt ofta och med kort förvarning. Eftersom det inte finns urinoarer, måste han antingen utträta sina behov på otillåten plats eller kissa i byxorna. I det förra fallet följer böter. I det senare förmodligen social utstötning. Försök till exempel att åka hem med bussen sedan. Men hundarna får fortsätta kissa helt legalt. För några år sedan meddelade en tidningsnotis att hanhundarna pinkande på lyktstolpar frätte på stolparna så att dessa måste bytas. När förorsakade urinrängda män dylikt? En professor i urologi ansåg det av behovet påkallat att ha ett entreffritt förargelsens hus i varje kvarter i städerna. Ett alternativ är naturligtvis att ge hundars rätt även till män.

(Vill stadsplanerarna se vackra urinoarer som pryder sin plats kan de fara till den sydfranska staden Arles).
Bengt Enqvist (död 2016)

Foto Pixabay

A-ANTI KVITETER

KÖPER - SÄLJER - BYTER

MYNT, FRIMÄRKEN, VYKORT, ANTIKVITETER

Sune Andersson

Bost. 031/87 55 77

a-antikviteteter@tella.com

Södra vägen 75
412 54 Göteborg

Tel. 031/18 14 55
Mobil 0703/18 14 55

AVENYNS FOTKLINIK

Välkommen till en av de äldsta Fotklinikerna i Göteborg (etabl 1942)!

Vi erbjuder medicinsk fotvård, vårtfrysning, benvaxning, manikyr och fot/benmassage.

Vi i har även försäljning av presentkort och diverse produkter.
En fika och ett leende ingår alltid! - Se våra fina omdomen på Eniro.se!

Jessica och Tove

Boka tid på tfn: 031- 16 92 87 - Geijersgatan 16, Göteborg

Bläck och Toner
för din Skrivare
Original, Pirat och
Återfyllda
pappershornan.se

Pappershörnan
Aschebergsgatan 40
411 33 GÖTEBORG
031-20 42 06

Svenska krigsfångar i Ryssland Del 3 1709-1721

Fredden

Den 30 augusti 1721 undertecknade befullmäktigade företrädare för Ryssland och Sverige ett fredsavtal i den lilla svenska staden Nystad. I punkt 14 av avtalet förklarades att fångarna på båda sidor skulle frigges och uppräknades viktigare villkor för hur de skulle släppas och principerna för hur deras återresa till hemlandet skulle arrangeras.

I Ryssland trädde alla punkter i Nystadsfreden i kraft efter att den ratificerats den 9 september 1721. Men fångarna, såväl i Ryssland som i Sverige, tvingades beväpna sig med visst tålmod: myndigheterna i de två länderna utarbetade och stadfäste skyndsamt tillägg och preciseringar till de konkreta artiklarna i avtalet. Efter ett rådslag med senatorer beordrade till exempel Peter I den 16 oktober 1721 att

- den som antagit den ortodoxa tron och avlagt trohetsed inte skulle tillåtas resa hem;

- den som i fångenskap gift sig med en rysk undersåte men inte övergått till den ortodoxa tron, skulle tillåtas resa hem på 1-2 år, och om personen inte återvände skulle hustrurna anses vara skilda från sina män;

- alla som inte trätt i privat tjänst skulle tillåtas resa hem;

- de ryssar som försöker hålla kvar svenskar och hindra deras frigivning skulle straffas.

All denna tillkommande aktivitet hade att göra med konkreta omständigheter kring fångarnas vistelse, och innebar också vissa problem som de hade att tackla i samband med att de skulle resa hem. Befullmäktigade ombud kontrollerade noga att alla villkor i fredsuppgörelsen uppfylldes helt och hållet. Fältkommisariatets verksamhet kom i det här skedet att ledas av det extraordinära sändebudet baron Herman Cedercreutz. I praktiken var det sonen till den före detta svenske residenten Tomas Knipercrona (med samma för- och efternamn som sin far) som åtog sig större delen av det praktiska arbetet. Konkreta frågor som rörde avresan från förvisningsorten handlades av åldermännen. Till exempel var det korpral Bror Rålamb som sysslade med de meniga fångarnas återresa från Sibirien, medan ryttmästaren Georg Stiernhoff handlade officerarna.

Rutinerna kring avresan var ganska väl organiserad och ganska likartad i Ryssland och Sverige. På de orter där fångarna vistades satte de lokala myndigheterna eller fångarna själva ihop grupper, och förteckningarna över grupperna överlämnades till ansvariga instanser. På grundval av förteckningarna tilldelades nödvändigt antal transportmedel och pengar för resan samt inleddes proceduren för att upprätta nödvändiga handlingar. De så sammansatta grupperna avreste efter erhållen order till huvudstäderna

Sankt Petersburg och Stockholm, fast inte bara dit. Särskilt under de första månaderna efter att freden ingåtts och när strömmen av återvändande var stor kunde karolinerna få frigivningsdokument även i Moskva. I Sverige var även guvernörerna i de baltiska områdena befullmäktigade att utfärda frigivningsdokument till ryska fångar. En obligatorisk procedur som gällde alla fångar var en kontroll att fången uppfyllde villkoren för en frigivning. Om man inte upptäckte någon anledning att kvarhålla fången fick han sitt utrespass och kunde avresa till hemlandet.

Hela processen tog ganska lång tid, eftersom det i varje skede kunde uppkomma svårigheter av såväl objektiva som subjektiva orsaker. Vi ska uppehålla oss mer i detalj vid några av dessa. Den första objektiva orsaken var att vissa av krigsfångarnas förvisningsorter låg mycket långt borta. Karolinerna i Sibirien fick till exempel kännedom om att fredsavtalet slutits först efter ett antal månader: i Solevytjegodsk offentliggjordes plakatet med villkoren i fredsavtalet den 5 oktober 1721, i Solikamsk den 27 oktober, och i Tobolsk först den 5 november. Men det faktum att man fick denna efterlängtnade nyhet betydde inte att fångarna omedelbart kunde lämna sin förvisningsort; man måste först invänta ytterligare beslut från centrala och lokala myndigheter. Först den 20 december 1721 undertecknade den nye sibiriske guvernören Alexej Tjerkasskij ett dekret om hur karoli-

nerna skulle sändas iväg hem och hur mycket pengar och hur många hästar de skulle tilldelas för resan.

De första att avresa mot hemlandet var officerarna och deras familjer. Trots att det inte fanns någon officiell uppdelning av grupperna i officerare och meniga så var det sannolikt så att officerarnas friare ställning i förvisningen kom att spela viss roll. Återresan för huvuddelen av de meniga fångarna kom att dra ut i många långa år och åtföljas av stora svårigheter. På de orter där åldermännen i förväg sört för att sammanställa listor över meniga och underofficerare bland karolinerna lyckades man undvika problem. Korpralen Bror Rålamb sammanställde till exempel redan 1720 en förteckning över de fångar som arbetade på metallbruken söder om Verchoturje. Den förutseende åtgärden bidrog till att de utan fördröjning kunde avresa hemåt. Lika lyckad blev återresan till hemlandet för de meniga fångar som arbetade med att bygga den nya ryska huvudstaden Sankt Petersburg. Ändå blev det så att större delen av de meniga och civila fångarna kom att återvända hem senare än sina chefer. Det märks tydligt på hur man i regeringsinstanserna handlade deras suppliker om utbetalningar för de år som de tillbragt i fångenskap. Huvuddelen av de svenska fångarna återvände hem i slutet av 1721 och under 1722.

De svenska och ryska myndigheterna ägnade mycket tid åt att överenskomma de organisatoriska frågorna. Särskilt hårda var diskussion-

erna om stödet med pengar. Efter långa och konsultationer tog man följande ordning som utgångspunkt: pengar för resan till Moskva och Sankt Petersburg avsätts av den ryska kronan, medan den svenska regeringen står för alla övriga kostnader.

Så fort karolinerna inlett sin förflyttning från förvisningsorterna stod det emellertid klart att de led katastrofal brist på pengar. En del av officerarna hade egna medel eller kunde låna på vägen, men för de flesta fångar blev resan hem en svår prövning. Förutom de naturliga svårigheter som berodde på att de skulle tillryggalägga en många mil lång väg uppkom det också svårigheter av subjektiv art på vägen. Fångarna klagade ofta på lokala myndigheter och lokalbefolkning som vägrade tillhandahålla hästar och på så sätt försökte ta mutor. Karolinerna klagade också över att lokalinvånare gömde sina livsmedel och på konstlad väg försökte driva upp priserna. Fältkommissariatet uttryckte flera gånger sin oro över godtycket från vakternas sida, som genomförde ändlösa visiteringar av karolinernas fattiga tillhörigheter, vilket hotade att ta ifrån dem deras sista ägodelar. Det är ingen slump att dödligheten bland fångarna stiger under den här perioden. Baron Cedercreutz tvingades upprepade gånger vända sig till de ryska myndigheterna för att försöka rätta till situationen. Det skulle emellertid visa sig att det inte var mindre problem som väntade fångarna i samband med att de väntade på sina utresehandlingar. Inte bara de ryska myndigheterna utan även den svenska regeringen hade

svårt att hantera den enorma strömmen av återvändande karoliner. Pengarna som kom från Stockholm var för lite, och väntan på resehandlingarna kunde dra ut på tiden i veckor. Att vistas i huvudstäderna var mycket kostsamt. Fångarna själva noterade i sina dagböcker att en bostad i huvudstaden vid den här tiden kostade mellan 60 kopek och 1 rubel i månaden, till mat gick det åt 3-4 kopek om dagen, och man måste ju dessutom köpa kläder, mediciner och andra nödvändiga ting. Det var många utläningar som kunde observera det bedrövliga tillstånd som karolinerna som tvingades stanna i Moskva eller Sankt Petersburg i månader befann sig i. Kammarjunkern Friedrich Bergholz skrev i sin dagbok: "de drev alla omkring som vilsegångna får, i ett sådant uselt tillstånd att det icke går att beskriva ... Fattiga gamla officerare, som gjort sitt fosterland sådana tjänster, och ödelagt sin hälsa, med svårighet tagit sig hit från avlägsna provinser, såsom Astrachan, Sibirien, o.s.v., och på vägen gjort av med allt som de hade, måste nu vänta ytterligare veckor, ibland till och med månader, för att erhålla de för dem nödvändiga passen, allt detta bara för att det inte finns någon som sörjer för dem ... man tager dem snarare för fattiga än för officerare".

I ett försök att på något sätt förbättra situationen ville Kungliga rådet till och med avsätta den nödvändiga summan av den kompensation som Ryssland skulle betala till Sverige enligt villkoren i freden i Nys-

tad, men beslutet drog ut på tiden. Följden blev att Cedercreutz och Knipercrona betydligt överskred de tilldelade anslagen och lånade pengar av köpmän och bankirer. Det var utlåningar som kom till hjälp, till exempel hertigen av Holstein, som inte bara delade ut pengar utan även ganska ofta bjöd fångar på middag i sitt hem. Till och med tsar Peter skänkte några gånger kläder och mindre summor pengar till sina forna fiender.

De ryska myndigheterna gick, särskilt de första månaderna efter att fångarna börjat avresa hem, omsorgsfullt igenom varje karolins "dossier". De var bland annat intresserade av huruvida fången ändrat religiös tro eller trätt i rysk tjänst. Under några veckor hämtade tjänstemännen in uppgifter från förvisningsorten. Efter att man gått igenom allt underlag fattades beslut om att låta fången resa hem eller kvarhålla honom. Vid en positiv utgång av ärendet fick den före detta fången sitt pass hos polisen och kunde resa hem. Ett ofta förekommande skäl till att avresan till hemlandet försenades var skulder. Men efter att de ryska myndigheterna med tiden stött på ett så stort antal gäldenärer som inte genast kunde göra sig skuldfria mildrade man betydligt den ursprungliga bestämmelsen. Från och med mitten av september 1722 ser man allt oftare en notering på handlingarna som lyder: "icke återkräva några pengar, tillåta resa till hemlandet". Det krävdes extra uppmärksamhet från myndigheternas sida när

frågan uppkom om återresa för fångar som avtjänat straff för något brott. Ryttmästare Georg Stiernhoff tvingades till exempel betala böter för sådana som ägnat sig åt olaga brännvinsbränning. Tomas Knipercrona tog aktiv del i kapten Carl Gustaf Güntherfeldts och fänrik Malcolm Sinclairs öde. De hade suttit i fängelse för mordet på en svensk desertör som trätt i rysk tjänst. Extra ansträngningar fordrades också vid frigivning av ryska fångar ur svenska fångelser.

Processen för att frige karoliner som vid olika tidpunkter trätt i rysk tjänst och avlagt trohetsed var inte helt enkel. Tsar Peter utgav under hela kriget vid ett flertal tillfällen dekret där svenska fångar erbjöds att träda i rysk tjänst. De garanterades då en lön som var högre än för samma grad bland ryssarna och andra förmåner. De som inte uthärdade svårigheterna i fångenskap och antog sådana erbjudanden var inte många under hela kriget, och det rörde sig huvudsakligen om icke infödda svenskar. Ofta hade inträdet i rysk tjänst att göra med en önskan att undkomma ett straff för någon förbrytelse. Den 21 oktober 1721 antogs ett tsarens dekret som förband fångar som trätt i civil eller annan tjänst att "arbeta av fastställda år". De ryska myndigheterna hade intresse av att de blev kvar i Ryssland, och man lovade nya privilegier. När det stod klart att antalet villiga inte var så stort som man skulle önska så började myndigheterna att på konstlad väg fördröja frigivningen för denna kategori karoliner. Källorna vittnar om att soldaterna och

officerarna i tre tyska dragonregementen som genast efter tillfångatagandet vid Perevolotjna övergick i rysk tjänst nu hamnade i en särskilt svår situation. 1721 hade de tjänstgjort vid garnisonen i Astrachan, som aktivt utvecklade den ryska framskjutna posteringen vid den södra gränsen, samt i Kazan och Tiumen. I ett försök att ta sig ut ur Ryssland lämnade de den 15 juni 1722 via Tomas Knipercrona en inlaga till de svenska myndigheterna om att de "inträtt i rysk tjänst på grund av sitt tunga öde och icke hava åsamkat Sverige någon skada utan huvudsakligen krigat med kalmucker". Därefter följde ett otal framställningar från företrädare för Fältkommissariatet och Kungliga rådet till de ryska myndigheterna, men de gav under lång tid inga positiva resultat. Till slut började man låta dessa fångar återvända hem, men det gick mycket långsamt; i slutet av 1725 var det fortfarande cirka 500 dragoner som väntade på sin frigivning.

Voronezj, på vars varv den ryska krigsflottan byggdes med deltagande av svenska krigsfångar.

Särskilt mycket ansträngningar krävdes från de svenska myndigheternas sida för att återfå de militära och civila fångar som befann sig i privat ägo, och de var ganska många. Trots att det i tilläggen till freden i Nystad med hot om vite beordrades att dessa krigsfångar skulle frigges, så var det uppenbart att deras ägare inte gjorde sig någon brådska med detta. Det behövdes ytterligare order. En av de första var ett senatsdecret från den 11 februari 1723 med rubriken "Om återsändande till Sverige av fångar som lever hos godsägare". Dokumentet föregicks av upprepade klagomål från baron Herman Cedercreutz på att vissa godsägare i sina försök att behålla fångarna utsatte dem för tvångsdop "efter att freden ingåtts". Svenska fångar fanns för övrigt praktiskt taget hos varje adlig familj, även hos den högsta aristokratin. Exempler talar för sig själva. Furst Mensjikov fråntog sju musiker deras pass, då de var i "partikulär tjänst"; adelsmannen Sinjavin frigav två familjer, "men gav inga pengar eller brev för resan". Greve Apraksin "beordrade att 40 man skulle drivas 700 (!) verst och pryglas med piska". Brotten mot avtalet var så uppenbara att de hotade att framkalla missnöje i Sverige. I ett försök att minska spänningen skärpte den ryska myndigheterna den 6 mars 1732 privatpersoners ansvar för undanhållande av karoliner: "icke döpta skola frigges under hot om berövande av fast och rörlig egendom". Åtgärden fick

dock ingen märkbar effekt, vilket rapporterades i ett memorial från svenska företrädare daterat den 25 april. Efter att ha gått igenom inlagan fattade senaten beslut om att en noggrann utredning skulle genomföras, som dock gav föga resultat: de flesta godsägare lyckades bevisa att fångarna antagit den ortodoxa tron långt tidigare och att de levde hos dem av fri vilja. Det ryska sändebudet i Stockholm Michail Bestuzjev skrev den 18 november till Sankt Petersburg att svenska ministrar visade sitt missnöje med anledning av att de ryska myndigheternas otillräckliga verksamhet med att frige krigsfångarna. Såväl senaten som Peter själv tog ytterst allvarligt på underrättelsen, och den 20 januari 1724 utkom ett dekret från Hans Kejsrerliga Höghet om frigivning av alla kategorier av fångar utom de som befann sig i tjänst.

Beslutet gällde inte fångar som övergått till den ortodoxa tron, om det inte kunde bevisas att de tvingats till detta med våld och efter undertecknandet av fredsfördraget. Hur många problem som än uppstod i samband med de fångna karolinernas återresa till hemlandet så fortsatte processen. En del av dem föredrog när de väl kommit hem att försöka glömma fångenskapens fasor och ägna sig åt att bygga upp ett hushåll som förötts av kriget. Men några av dem grep penna och skrev ner allt det som hänt dem i fångenskapen och beskrev naturen och de folk som befolkade det skrämmande och stora landet Ryssland.

Galina Sjebaldina

Översättning Bengt Eriksson

Kärlekstrassel i familjen Parment

Eds bruk som det såg ut tvåhundra år efter att Abraham Parment grundat det. Fotografi från 1880-talet, Kalmar läns museums fotoarkiv.

Min fru Eva har anor i vallonsläkten Parment. Studier i denna släkts historia har lett mig till en något förvånande slutsats: Om ett visst gift par på 1690-talet hade haft samlag med varandra, hade jag inte haft den fru jag har. Denna insikt har jag kommit till genom att lägga ihop uppgifter som publicerats av två andra forskare. Det nya i sammanhanget är alltså bara min slutsats, men vägen fram till den lär oss en del om synen på äktenskap och sexuella förbindelser i det slutande 1600-talet. Bland de valloner som invandrade till de svenska brukena under de första årtiondena av 1600-talet fanns Antonius Parment, som var kolare i Lilla Ingolfshyttan i Tunaberg i Södermanland (kontrakt 1635). Hans son Abraham nöjde sig inte med kolarens lott utan utvecklade sina läs- och skrivtalanger och blev först skrivare vid Färla bruk i Västmanland och sedan 1660 bokhållare på Gusums

bruk i Östergötland. I Gusum gifte han sig med kolardottern Anna Savar, som fick sitt namn försvenskat till Anna Svart. Abraham såg vilka möjligheter det fanns att utveckla gruv- och bruksnäringen i trakten. Han flyttade 1669 söderut och fick 1670 privilegier på ett järnbruk i Västra Ed, det som blev Eds bruk. Det visade sig vara svårt för en person utan eget kapital och "riskkapitalister" bakom sig att driva ett bruk. Abraham hamnade från början i en skuldfälla, och han motarbetades både av sina gamla arbetsgivare i Gusum och av andra intres-

Eds bruks läge mellan sjöarna Storsjön och Syrsan och vägen som söderut går mot Gamleby och norrut mot Söderköping. Detalj av Olof Grans (1731-1767) "Geographisk charta öfver Norre och en del af Södre Tiust härad i Calmare lähn" (tillkomstår okänt) i Uppsala universitetsbibliotek. Foto: Uppsala universitetsbibliotek.

Hans ständiga kamp om pengar och rättigheter har satt talrika spår i Tjusts härads dombok. Man får intrycket att Abraham ibland tillgrep metoder i utkanten av eller rent av utanför lagens rāmärken. Till slut blev hans ekonomiska ställning ohållbar, och 1697 tvingades han överlåta bruket till fordringsägare.

En annan relativt tidig bild från Eds bruk, av barnens kläder att döma från 1900-talets början. Fotografi hos Västra Eds Hembygdsförening.

Familjen flyttade då till Hannäs i Tryserum, där Abraham dog 1705 och hans hustru 1716.

Familjen Parments tillvaro förmörkades under 1690-talet inte bara av de ekonomiska problemen utan också av att parets fyra äldsta barn var inblandade i sedlighetsmål. Att Parments försökte leva upp till sin bruksägarstatus visas av att det i huset fanns en preceptor, dvs. informator, för undervisning av barnen. På januaritinget i Tjust 1691 tvingades Abraham berätta att hans äldsta dotter, Sidonia, som då var 17 år, hade "besovits" av preceptorn, en Samuel Reimertz, som sedan rymt. Dottern

hade fött ett "piltebarn", och eftersom hon efter detta var opasslig, fick hennes far bekänna försyndelsen i rätten. Några spår av barnet finns inte i Västra Eds födelsebok; troligen hade Sidonia avvikit till annan ort för att föda obemärkt. Hon dömdes i alla fall för lägersmål till böter, som fader Abraham fick betala, och kyrkoplikt. Redan vid sommaringet samma år var det dags för familjen Parment att uppträda igen. Äldste sonen, Efraim, hade lägrat pigan Kerstin Johansdotter och dömdes för lägersmål till böter och kyrkoplikt. Han kunde inte betala böterna utan fick plikta med kroppen (sannolikt slita spö). Åter till Sidonia. Efter vad som hänt var säkert föräldrarna angelägna att få henne bortgift så fort som möjligt. På sommaren 1692 kom en tobaks-handlare från Vimmerby, Lars Henriksson, till bruket och gjorde familjens bekantskap. Han blev omtyckt och lovades av Abraham en gård i närheten. Fjärdedag jul stod bröllop mellan honom och Sidonia. Fram mot sommaren 1693 avslöjade Sidonias yngre syster Anna Maria att hon var med barn. Far till barnet var enligt Anna Maria bruksdrängen Peter Collasson du Boij (Dubois) från Nora, ett hemman under Ed. Något äktenskap med honom kunde det dock inte bli tal om, med Anna Marias egna ord var hon "långt bättre uppfödd och han en pojke som icke var värd att draga av henne skorna". Hon skämdes för sitt tillstånd, och det bestämdes att hon skulle resa till faderns släktingar i Bergslagen för

att föda sitt barn. Hennes bror Emanuel skulle följa med på resan och samtidigt uträtta ärenden åt Abraham. Också svågern Lars Henriksson hade ärenden till Bergslagen. Han reste ifatt syskonen, och när Emanuel gav sig iväg för att uträtta sina ärenden åt fadern, åtog sig Lars att göra Anna Maria sällskap. I Tjällmo ändrades dock resplanen och färden gick söderut. I slutet av september kom paret till Värnamo. Den 28 september födde Anna Maria en dotter, Anna Kristina, som döptes av kyrkoherden på plats. Där tog emellertid resan slut. Länsmannen bedömde att det inte stod rätt till med paret, och de skickades till fängelset i Kalmar i avvaktan på rannsakning. Vi är då framme vid vintertinget i Gamleby i januari, som för familjen Parment innebar ett dubbelt elände. Först var det Emanuels tur. Han anklagades för lägersmål med pigan Maria Johansdotter och dömdes till böter och kyrkoplikt samt att bidra till underhåll för det barn som förbindelsen lett till. Men ett betydligt större ärende gällde det resande paret. Lars Henriksson och Anna Maria Parment hävdade att de inte gjort något ont. Det var en ren tillfällighet att Lars hade träffat på sin svägerska. Hon hade varit rädd att träffa faderns släkt och ville i stället bege sig till Tyskland, där två av hennes bröder hade tjänst hos en greve Leijonhufvud. (Flera medlemmar av grevliga ätten Lewenhaupt, som ännu vid den här tiden ibland benämndes med den svenska formen av ättenamnet, ägde vid denna tid gods i Tyskland och

hade högre militära tjänster där.) Lars hade inte kunnat motstå hennes begäran om hjälp utan lovat att hjälpa henne till Kristianstad. De hade under resan "legat ihop på golven så som resande folk ligga tillsammans men inte haft något otillbörligt umgänge".

Tingsrätten tyckte att deras historia hade svaga punkter. Var det verkligen realistiskt att någon ville bege sig till Tyskland med ett nyfött barn och till bröder om vilka hon inte visste mer än att de tjänade en greve? Och så fanns det en kritisk punkt: dopet. Det kom fram att det nyfödda barnet döptes som äkta. Lars Henriksson hade alltså givit sig ut för att vara gift med Anna Maria. Till slut föll paret till föga och bekände sina synder, Lars dock först sedan han fått höra att Anna Maria erkänt.

Sanningen som uppdagades var att Lars hela tiden hade älskat Anna Maria och inte sin hustru Sidonia. Förbindelsen hade inletts redan under lysningstiden i "kammaren näst vid dörren till salen". (Ett kuriosum är att Anna Marias barn föddes precis nio månader efter Lars vigsel med Sidonia.) Lars hade tyckt att det hastats för mycket med lysningen men ändå låtit det hela löpa. Under den tid han varit gift med Sidonia hade han dock "aldrig haft något att beställa med henne". Tingsrätten var skeptisk. Det syntes rätten "främmande och sällsynt att de som äkta folk icke haft det umgänge som man och hustru äga och pläga". Men Sidonia intygade med ed att det var så. Hon berättade att hon en gång

lagt armen om Lars, men han hade då kastat den av sig, sagt att den var tung som bly och suckat och pustat. När Sidonia frågat vad som var fel, hade han svarat: "Du får tids nog veta". I sak var det alltså klart vad de två hade gjort. Frågan var hur det skulle dömas. Det brott som tingsrätten närmast kom att tänka på var blodskam eller incest. Som man och hustru var Lars och Sidonia enligt gängse föreställning "vordna ett kött", och då var Lars förbindelse med Anna Maria jämförbar med att han haft en relation med sin egen syster. Det var den mosaiska lagen som skulle tillämpas, och där gavs klart besked: "De som göra denna styggelse, deras själar skola utrotade varda utur deras folk", stod det i Tredje Mosebok 18 kapitlet i Gustav II Adolfs bibel. Men nu hade ju Lars och Sidonia aldrig haft köttligt umgänge, och därför gick det inte utan vidare att beteckna brottet som blodskam. Tingsrätten hamnade i bryderi och dömde till slut Lars och Anna Maria till döden för tvegifte, vilket ju inte heller det var korrekt. Det fanns helt enkelt inte någon brottsrubricering som passade; ingen hade räknat med att två personer kunde vara gifta en längre tid utan att fullborda äktenskapet fysiskt. Beslut om dödsdomar skulle enligt gällande ordning prövas i högre instans. Göta hovrätt avfärdade både blodskam och tvegifte som möjliga brottsrubriceringar. Det enda hovrätten var klar över var att paret måste straffas på

Även Josef och Potifars hustru, som Första Moseboken berättar om, hade kärleksbekymmer. Här är de skildrade i elfvenen av den med Lars Henriksson och Anna Maria Parment samtida norske konstnären Magnus Berg (1666–1739), verksam vid det danska hovet. Foto: Severin Worm-Petersen 1912, Norsk Teknisk Museum.

något sätt, eftersom det de gjort var uppenbart omoraliskt. I hopp om att slippa ta ställning skickade hovrätten ärendet till Kungl. Maj:t för avgörande. Inte heller Karl XI hade dock lust att ta ställning utan gav hovrätten fria händer att döma som samvetet bjöd. Nu kom Göta hovrätt inte undan, och i maj 1694 föll domen: Lars, som var den mest skyldige, dömdes biltog över hela riket, dvs. fredlös. Det inne-

bar i praktiken att han måste fly landet, och om han kom igen skulle han avrättas. Anna Maria däremot slapp med hänsyn till sin ungdom och sin utståndna fängelsevistelse undan med böter, som väl pappa Abraham som vanligt fick betala, och kyrkoplikt. Lars Henriksson försvinner med detta ur handlingarna och förmodligen ur landet, och hans öde lär förbli höljt i dunkel. Anna Maria Parment däremot återhämtade sig. Hon gifte sig omkring 1700 med Vimmerbyborgaren Johan Grönfelt och fick med honom sex barn. Vi är därmed framme vid min slutsats: Om Anna Maria inte fått denna ”andra chans”, hade hon inte fått bl.a. dottern Katarina, som i nionde led fick en ättling som blev min fru. En krydda i det hela är Rudolf Thunanders bedömning att, om den här händelsen hade inträffat några år senare, när Karl XII blivit kung, så hade dödsdomarna troligen stått fast. Karl XII var helt enkelt inte lika sofistikerad när det gällde tolkning av Guds lag och hade förmodligen inte fäst någon vikt vid, att Lars Henrikssons och Sidonia Parments äktenskap inte hade fullbordats fysiskt. En liten epilog. Peter Collason Dubois, som Anna Maria Parment inte ansåg värdig att dra av henne skorna, blev i september 1697 trots allt ingift i familjen Parment. Det är en ödets ironi att han då gifte sig med den av Lars Henriksson försmådda Sidonia. Hon, som förgäves hade sökt den fysiska samlivslyckan i

sitt första äktenskap, var den här gången å andra sidan lite tidigt ute. Bara en månad efter vigseln fick paret en son. Ännu en gång hamnade Sidonia alltså inför tingsrätten och paret dömdes till böter för ”otidigt sänglag”. Enligt en osäker uppgift dog Peter som ryttare vid Poltava 1709. Sidonia levde ända till 1756, dock utan att en tredje gång pröva äktenskapslyckan.

Erland Ringborg

Erland Ringborg,
foto från www.genealogi.se

Erland Ringborg, Stockholm, född 1942, fd ämbetsman inom Utbildnings- och Utrikesdepartementens områden, började släktforska som gymnasist i samband med sommarjobb på Svenskt Biografiskt Lexikon. Ordförande i Genealogiska Föreningen 2011–2014 och i Sveriges Släktforskarförbund sedan 2014.

Familjeöversikt

Abraham Paument † 1705
grundare av Eds bruk, Västra Ed
g m Anna Savar/Svart † 1716

Efraim f 166(8)	Emanuel f 1671 fick barn 1694 med Maria Johansdotter	Sidonia f 1673 fick barn 1691 med Samuel Reimertz, preceptor, sedan g 1:o 1692 m Lars Henriksson, tobakshandlare, g 2:o 1697 m Peter Collasson du Bois (Dnbois); ett barn föddes 1697	Anna Maria f 167(4) fick barn 1693 med Lars Henriksson, sedan g 170(0) m Johan Grönfelt, borgare i Vimmerby, i giften föddes sex barn
--------------------	---	--	--

Fler barn fanns i familjen. Här är enbart de medtagna som är relevanta för artikeln.

Boktips

- *Alexander Schug: History marketing, Stockholm 2010*
- *Papperstillverkning i Mölndal 1653*
- *Lars Nordström: Skogshuggarna i Fjärran västerns skogar, 2017*
- *Berggren o Thorsell: Vad står det, handbok i handskriftsläsning-Malmö 2017*
- *Inger Ljunggren: Själsörjare, bibliofil och kamrer: Barthold Seijerus, 1706-1736, Stockholm 2017*
- *Rune Nedrud: Släktforskning I Norge, Malmö 2015*
- *Gitte Christensen o Kathrine Tobiasen: Släktforskning i Danmark 2015*

Titlar och tilltal

Du

Mycket långt tillbaka var "du" det enda tilltalet till enstaka personer. Så snart vi mera formellt fick olika sociala klasser började dock titlar och att tilltala någon i tredje person ("Vill herr Erik ha ett glas vin?") bli det vanliga. "Du" behöll sin ställning bara mellan de allra närmaste – som t.ex. syskon – eller jämnåriga man vuxit upp eller gått i skolan med. "Du" kunde bara användas till jämnåriga och till yngre, som t.ex. från föräldrar till barn, och aldrig till äldre. Man sade alltså inte "du" ens till sina föräldrar utan tilltalade även dem i tredje person – "Skall jag hjälpa mor med tvätten?". Tilltalet "du" förutsatte att man använde förnamn; sålunda var "Vill du ha mer te fru Björk?" en omöjlighet.

Ni

Ursprungligen användes inte "ni" utan "I", men redan på 1600-talet började "ni" bryta sig in. Från början ansågs "ni" vara ett artig tilltal men mot slutet av 1700-talet svängde den åsikten och från 1800-talet betraktades "ni" som oartigt; det kunde användas till tjänare eller där man ordentligt ville markera att den andra personen stod lägre socialt. Efter andra världskriget började många anse att det var otympligt att använda titel + efternamn, särskilt om man arbetade tillsammans, och "ni" började så smått smyga sig in – under visst motstånd. Till stor del berodde detta troligen på att borgerliga kvinnor började komma ut i arbetsli-

vet, och de kunde inte tilltalas med bara efternamn, vilket var full möjligt mellan män. En typisk konversation från tiden före och strax efter andra världskriget kunde låta så här:

Kan fröken Andersson komma in till mig och ta diktamen?

Ja, ingenjör Berg. Jag skall bara avsluta brevet för kamrer Lund först.

Visste man inte titel eller åtminstone namn fick man problem. Man kunde då ta sin tillflykt till att använda en ytterst svensk konstruktion, nämligen att tilltala i passiv form. "Önskar direktör Lindgren lite kaffe?" blev sålunda "Önskas lite kaffe?". Konstruktionen fick dock inte bli för tydlig och därmed upplevas som (alltför) sökt: "Har fru Ström hund?" skulle helst inte bli "Has det hund?". I en på sin tid uppskattad sketch föreslog Povel Ramel att man istället kunde säga "Hundas det?"...

OBS – engelskans "you" betyder "ni". Från 1700-talet (minst) började "you" användas även till nära vänner och inom familjen. På landsbygden (särskilt i norra England), i kyrkan och bland kväkare används dock "thou" ("du") fortfarande, om än allt mer sporadiskt. Bland engelskspråkiga ungdomar finns missuppfattningen att "thou" är artigare än "you" eftersom den enda gång de hör

det är i kyrkliga sammanhang (som i böner och åkallande av Gud). På engelska används istället förnamn/efternamn för att markera skillnaden mellan "du" och "ni"; bland översättare är det här tyvärr inte allmänt känt så man kan ganska ofta se att "*And where were you yesterday, mr Brown?*" översätts med "*Och var var du igår herr Brown?*"...

Lägga bort titlarna

Tilltalet "du" förutsatte alltså att man var jämnårig, antingen släkt eller nära vän (helst sedan barn- eller ungdomen) och av samma sociala klass. Men även vuxna, kanske t.o.m. från olika sociala klasser, kan ju bli mycket goda vänner och vilja tilltala varandra med förnamn och "du". Problemet löstes genom att man – helt formellt – "lade bort titlarna", dvs. tilltalade varandra med "du" och förnamn. Förslaget kom alltid från den som var äldre och/eller hade bättre social bakgrund; för den andra parten var det i det närmaste omöjligt att tacka nej. Bland män kallades det att "dricka du- och brorskål"...inte minst för att förslaget ofta gjordes vid någon tämligen blöt tillställning där alla blev oerhört välvilligt inställda mot, ja, hela världen.

Benämningen "du- och brorskål" är mycket talande – "du" användes alltså bara mellan personer som stod varandra lika nära som bröder. Inte som syskon, för det var komplett omöjligt för en man och en kvinna att bli så nära bekanta i vuxen ålder att de skulle lägga bort titlarna. Enda möjligheten var om (åtminstone)

kvinnan var gift och hennes man lagt bort titlarna med mannen – helst skulle alla parter vara gifta och män och kvinnor lägga bort titlarna inbördes först och därefter skulle den äldsta och/eller förnämsta kvinnan föreslå att duandet utsträcktes till respektive make. Ett "blandbruk" var inte ovanligt – mors nära väninna var Brita ("tant Brita"), gift med Erik ("farbror Erik"), medan far knappt träffat dem och de för honom var herr och fru Ahlgren. När en far var "du" med en annan man så räknades alltså denne som fars bror och barnen tilltalade följaktligen mannen på samma sätt som de tilltalade faderns biologiska bröder: farbror, t.ex. "farbror Anders". Däremot var inte "farbror Eriksson" korrekt, eftersom man inte tilltalar sin fars bröder med efternamn.

Men moderns väninnor då? Borde inte de tilltalas som moster, t.ex. "moster Anna"? Jo, och så gjordes också! Så småningom blev det dock så att bruket levde vidare bara i landsortens småstäder, och sågs som synnerligen osofistikerat. Man övergick istället till det eleganta franska "tante", svenskifierat till "tant", alltså "tant Anna".

Det här är enda exemplet på att en fransk titel övertrumfar en svensk.

Forts. i nästa nr,

LANDET RUNT

ur olika medlemsblad

GRS byter Västanbladet med ett 60-tal andra förenings tidskrifter. De finns tillgängliga i GRS bibliotek. Gunilla Brolund ger tips på några läsvärda artiklar i dessa och andra periodica.

Anbudet, informationsblad för Eskilstuna-Strängnäs Släktforskarförening, **nr 1 2018**. Göran Olofsson skriver inspirerat om hur man kan överföra gamla kassetter, filmer, band och diabilider till modernare medier.

AnGripen, Medlemstidning för Malmö Släktforskarförening, **nr 1 2018**. Leif Nyström går igenom olika typer av kartor, intressanta för släkt- och bygdeforskare, som finns över Skåne och var man kan hitta dem.

Arosiana, Medlemsblad för Västerås Släktforskarclubb, **nr 1 2018**. Boupp-teckningar och fattigbevis – det är källor som inte alla stockholmsforskare tänkt på. Ingemar Widestig tipsar om dessa och fler källor att leta bland. Vidare får vi en karta över Västmanland och alla de 75 sockerna där. Kartan är hämtad från <http://memningsforskarna.se/sockenkartor.html>, där vi även finner Sveriges övriga landskap med socknar – en användbar källa när släktforskaren vill veta vilka grannsockerna är.

Borås Släktblad, Medlemsblad för Borås Släktforskare, **nr 114 mars 2018**. Här tipsas om torpvandringar för alla som har torpare eller soldater bland anorna. Torpvandringar arrangeras av hembygdsföreningar, och man kan gå in på respektive hembygdsförenings hemsida, eller på www.bygdeband.se och se vad som erbjuds eller söka kontakt. *Sven*

Johnnas gör i en artikel utdrag ur Borås-Tidningen för 100 år sedan – en intressant läsning.

Disketten, DIS-Västs medlemstidning, **Nr 1 2018**. Här tipsar *Christina Claesson* om Göteborgs stads centralregister, som finns tillgängligt dels på Landsarkivet i Göteborg och dels på SVAR. Den omfattar alla som var skrivna i Göteborg mellan 1916 och 1967 med information om yrke, födelsedatum, församling, år, stadsdel/rote, kvarter och utflyttning/död. Det är en sannskyldig skatt för alla släktforskare som hade släkt bosatta i Göteborg under dessa år.

Hallandsfarares Information, Medlemsblad för Hallands Släktforskarförening, **nr 119 mars 2018**, där *Love Jansson* informerar om databasen Hallands Befolkning. Databasen ligger på internet och är nu tillgänglig kostnadsfritt för alla Hallands Släktforskarförenings medlemmar.

KGF-Nytt, Medlemstidning för Kronobergs Genealogiska Förening, **nr 140 mars 2018**. *Lars-Erik Stenemo* skriver om gästgivare i Småland under 1600- och 1700-talen och hur de levde.

Mimers Brunn, Arkeologi Etnologi & Historia i Västra Götaland, **nr 1 2018**. Bland ett flertal intressanta artiklar kan vi läsa en om Adam Afzelius, född 1750 i prästgården i Larv. Han var lärjunge till Linné och företog många resor under sitt liv. Via bevarade brev mellan honom och hans hustru får vi chansen att lära känna dem bättre.

Släktforskaren, medlemstidning för

Helsingfors Släktforskare, nr 1 2018. Tony Kronqvist skriver om resande och krav på pass, och vi får lära oss hur vi hittar utrikespass i Finland.

Slægtforskeren, Medlemsblad för DIS-Danmark og SSF, nr 1 2018. Nu finns danska folkräkningar 1840-1930 gratis tillgängliga hos FamilySearch. Bodil Grove Christensen berättar hur man gör.

Släkthistoriskt Forum, Tidning för Sveriges släktforskare, nr 1 2018. I en intressant artikel skriver Peter Sjölund om hur man kan hitta okända fäder med DNA. I en annan artikel visar Maria Bratt hur vi hittar våra släktingar som blev sjuksköterskor. Olle Söderström skriver om barnmorskor och har även författat en artikel om släkttforskning i Dalarna. I nästa nummer av tidningen, nr 2 2018, skriver han om hur man lägger upp en släktintervju. Mats Karlsson skildrar hur det var att gå i konkurs förr i världen och Maria Bratt berättar om hur man söker rötter i Östergötland.

Släkt och Bygd, Medlemsblad för Österlens Släkt- och Folklivsforskarförening, nr 1 2018. Staffan Wierup ger en detaljerad skildring av kyrkliga seder i slutet av 1880-talet.

Släkt och Hävd, Tidskrift för Genealogiska Föreningen, nr 1 2018. Barbro Nordlöf skriver om kyrktagningens historia.

Strödda Annotationer, Släktforskarblad för Örebro län, nr 59 febr 2018. Stefan Nilsson meddelar att nu finns Västerås Stifts Herda-minne på internet. Gå in på www.zenker.se, tryck på svenska flaggan överst till vänster, välj Historia i spalten till vänster, välj Västerås Stifts Herdaminne.

ÖckeröÖarna, Medlemstidning för Öckerööarnas Släktforskarförening, nr 1 2018. I ett mycket välfyllt nummer av tidningen presenteras Jacob Rasmusson, kyrkoherde i Torslanda och Öckerö 1648-1666, och hans dramatiska liv. Han blev mest känd för att ha dräpt skepparen Erik Larsson från Röd på Hönö, men klarade sig från dödsstraffet.

Några rader om resan till Kata gård

Att få möjlighet att bese Varnhem där så mycket intressant har utspelat sig var en upplevelse. Lämningar som visar att Västergötland kristnades så tidigt som på 900-talet gör att historieböckerna får skrivas om igen. Med modern DNA-teknik gått att fastställa vilken Haplogrupp Kata, en av de som bodde där hade (T2a1). En rekonstruktion med hjälp av modern teknik har gjort att vi nu kan se hur hon troligen såg ut. Utöver Katas gård var vi även inne i Skara Domkyrka och Västergötlands museum.

Kjell Croné
(text och bild)

Posttidning B

Avsändare:

GöteborgsRegionens

Släktforskare

Erik Dahlbergsgatan 36 B

411 26 Göteborg

GöteborgsRegionens Släktforskare
Bibliotek och Forskarplatser**Erik Dahlbergsgatan 36 B, 411 26 Göteborg,****För aktuella öppettider etc. under sommaren
se hemsidan****<http://www.genealogigbg.se/>****Ring dock alltid först och kolla
bemanning samt lediga forskarplatser.
Tel. 031-13 12 26****Öppet även 1 timma före varje föreningsmöte
E-post: grsgbg@gmail.com
Hemsida: <http://www.genealogigbg.se/>****Plus Giro: 24 23 85-3
Organisationsnummer 857204—7564**